

EEN VAKBONDS AANPAK VAN GEVAARLIJKE STOFFEN OP DE WERKPLEK

**RICHTLIJN VOOR
BESTUURDERS
EN KADERLEDEN**

Augustus 2018

INHOUDSOPGAVE

ACHTEREENVOLGENS KOMEN AAN DE ORDE:

- I. WAAROM DEZE RICHTLIJN
- II. TE NEMEN STAPPEN IN DE ARBEIDSHYGIËNISCHE STRATEGIE OF STOP STRATEGIE
- III. STAPPEN IN HET PROCES
- IV. DE CHECKLIST: RELEVANTE VRAGEN
- V. HET TRAJECT OP VOLGORDE
- VI. LIJST MET BIJZONDERE AANDACHTSPUNTEN WAAR JE TIJDENS DE VERSCHILLENDE FASEN TEGENAAN KUNT LOPEN

I. WAAROM DEZE RICHTLIJN?

In de media komen we de laatste tijd een stortvloed aan berichten tegen die te maken hebben met werknemers die zijn en/of worden blootgesteld aan gevaarlijke stoffen op het werk; asbest dat op veel plaatsen vrijkomt, Chroom 6 dat in verschillende werkplaatsen vrijkomt, meelstof dat nog steeds voor veel longproblemen zorgt, PX10 en andere oplosmiddelen als ook reprotoxische stoffen die voor veel ellende zorgen. Het zijn voorbeelden van incidenten met stoffen die de media halen. Daarachter zitten talloze situaties die het nieuws niet halen, maar waar wel werknemers worden blootgesteld aan te hoge doseringen van gevaarlijke, chemische stoffen. Onacceptabel en daarom een klus voor de FNV om dit meer stelselmatig op te pakken.

In gesprekken met bestuurders en kaderleden blijkt dat daar behoefte aan is, want wanneer de kaderleden vragen hebben over gevaarlijke stoffen, dan is daar veelal een reden voor; benauwdheid, huidirritatie, stemverflakking, hartkloppingen, stankoverlast e.d. Het zijn signalen dat er 'iets niet klopt'.

ENKELE FEITEN

DE 8 MEEST VOORKOMENDE KANKERVERWEKKENDE STOFFEN OP HET WERK ZIJN:

- Asbest
- Silica, kwarts
- Dieselmotorenemissies
- Mist van minerale oliën
- Metalen van metaalverbindingen, vooral (van) arseen, chroom VI.
Maar ook van lood, nikkel en cobalt.
- PAK's bij teerprocessen
- Pesticiden
- Radon

In Europa sterven ongeveer 100.000 werknemers jaarlijks aan een arbeidsgerelateerde kanker, in Nederland zijn dat er ongeveer 3.000 jaarlijks. Daarnaast is er een legioen werknemers dat andere ernstige klachten en beroepsziekten oploopt; er zijn oneindig veel stoffen die weliswaar niet kankerverwekkend zijn, maar wel zeer slecht voor de gezondheid: irriterende stoffen, stoffen die invloed hebben op ons zenuwstelsel en stofwisseling, stoffen die benauwdheid geven, stoffen die de hormoonproductie verstoren, stoffen die de vruchtbaarheid en dus ook de ongeboren vrucht aantasten. In Nederland lopen jaarlijks zo'n 30.000 werknemers een beroepsziekte op. Lang niet alle werknemers met een beroepsziekte stoppen vanwege de klachten en aandoening. Vele werknemers werken desondanks door, met pijn of gebrek.

Werkgevers zijn wettelijk verplicht om te zorgen voor veilige en gezonde arbeidsomstandigheden van werknemers. Om dit te bereiken moeten er vaak vele maatregelen worden getroffen. De Arbowet verlangt dat bij het gebruik van gevaarlijke stoffen **allereerst brongerichte maatregelen** worden genomen. Dat betekent: zorgen dat de bron (zoals het risico van blootstelling aan kankerverwekkende stoffen) wordt verwijderd. Pas in allerlaatste instantie, als alle andere maatregelen falen, mogen persoonlijke beschermingsmiddelen worden ingezet. Dit heet in de wet 'de arbeidshygiënische strategie' (STOP strategie). Voor kankerverwekkende stoffen geldt deze strategie extra zwaar. Economische overwegingen mogen hier géén rol spelen bij het treffen van de maatregelen en eerst moet er serieus beoordeeld worden of vervanging van de kankerverwekkende stof mogelijk is.

II. TE NEMEN STAPPEN IN DE ARBEIDSHYGIENISCHE STRATEGIE OF STOP STRATEGIE

1. SUBSTITUTIE EN BRONMAATREGELEN

- Substitutie is dat de werkgever eerst moet nagaan of de kankerverwekkende stof wellicht te vervangen is door een niet kankerverwekkende stof. Hij kan dit vragen bij deskundigen van de Arbodienst.

2. TECHNISCHE MAATREGELEN

- Omkasting van de bron
- Afzuiging direct aan de bron
- Afzuiginstallatie
- Afscherming van de bron
- Lokale ventilatie

3. ORGANISATORISCHE MAATREGELEN

- Beperking aantal blootgestelde werknemers
- Taakrotatie
- Beperking blootstellingstijd

4. PERSOONLIJKE BESCHERMINGSMATREGELEN

- Ademhalingsbescherming
- Handschoenen / veiligheidsbril
- Werkkleding

MISVERSTAND

Toxische stoffen lijken op het eerste gezicht een moeilijk onderwerp. Je bent als vakbondsbestuurder of FNV kaderlid geen chemicus, dus waar moet je beginnen? En hoeveel kennis heb je van een stof nodig? En bij wie kun je terecht voor goede informatie? In deze richtlijn laten we zien dat je geen chemicus of toxicoloog hoeft

te zijn om toch met het onderwerp aan de slag te gaan. Het is een onderwerp dat werkenden aanspreekt, men wil wel graag weten of de werkplek veilig is. Vaak weten werknemers zelf al veel over de feitelijke situatie en de stoffen waar het om draait, maar is er ondersteuning nodig bij het zetten van stappen naar verbetering. Veel basiskennis is bovendien voorradig bij de FNV zelf of in het netwerk van deskundigen om ons heen.

III. STAPPEN IN HET PROCES

Wanneer je geconfronteerd wordt met verontruste werknemers die de indruk hebben dat er in het bedrijf met gevaarlijke stoffen wordt gewerkt zonder dat men weet om welke stof het precies gaat, of waar welbewust maatregelen achterwege worden gelaten, kunnen de volgende stappen worden gezet om het probleem aan te pakken.

STAP 1 : EEN ACTIVEREND VAKBONDSKADER, EEN ACTIVERENDE AANPAK

Wie zijn de hoofdrolspelers?

Los van het feit hoe de (persoonlijke) verhoudingen zijn tussen de FNV leden en vakbondsbestuurder enerzijds-en de bedrijfsleiding anderzijds, is het verstandig eerst in kaart brengen wie er in beeld zijn wanneer er een probleem met gevaarlijke stoffen wordt gemeld.

Kader(leden) en werknemers zijn uiteraard degenen die een grote rol spelen: zij signaleren veelal of er iets niet deugt. Zij zijn ook degenen die kunnen aangeven waar zij vermoeden dat de feitelijke problematiek ligt: is het een lekkage, is het een verouderde machine, is het een slecht functionerende ventilatie? Goed doorvragen wat volgens hen de bron van blootstelling is, is uiterst belangrijk.

De Ondernemingsraad (OR) of personeelsvertegenwoordiging (PVT) kan ook worden betrokken bij de problematiek. Hen kan ook gevraagd worden wat bekend is over de betreffende problematische stof of proces: is de zaak al eens besproken met de leiding/management? Waarom wel/niet?

De preventiemedewerker: in ieder bedrijf dient een preventiemedewerker aanwezig te zijn. Ook deze figuur kan beschikken over belangrijke informatie omtrent chemische risico's in het bedrijf. Let wel, in veelal kleine bedrijven is de werkgever zelf ook de preventiemedewerker of een door hem aangewezen medewerker. Onafhankelijkheid is dus niet altijd gegarandeerd.

Arbodiensten kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het veiliger en gezonder maken van de werkomgeving voor werknemers. Arbodiensten hebben een

arbeidshygiënist wiens taak het is om blootstelling aan chemische stoffen aan te pakken. Je kunt deze figuur bevragen over wat hij/zij van het bedrijf weet, of er wellicht onderzoek is gedaan naar blootstelling aan stoffen en of deze problematiek in de (verplichte) Risico-inventarisatie en Evaluatie staat vermeld. Wellicht ook dat de **bedrijfsarts** informatie heeft over klachten die werknemers melden: is er verzuim dat te maken heeft met blootstelling aan chemische stoffen? Zijn er gegevens beschikbaar vanuit het arbeidsgezondheidskundig onderzoek? Zijn er beroepsziekten bekend bij de bedrijfsarts? Heeft de bedrijfsarts de beroepsziekten ook gemeld aan de OR (verplicht volgens de Richtlijn Certificering Arbodiensten)? Heeft hij/zij dergelijke beroepsziekten ook bij het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NCVB) aangemeld, wat overigens een verplichting vanuit de Arbowet is.

Collega's van de beleidsadviesgroep FNV Veilig en gezond werken kunnen de bestuurder en kaderleden adviseren met raad en daad. Zij hebben kennis over stoffen en kunnen indien nodig bestaande (en bevriende) netwerken en experts inschakelen om het probleem diepgaand te analyseren en te zoeken naar oplossingen.

Inspectie SZW (Arbeidsinspectie) kan worden ingeschakeld op ieder gewenst moment door de vakbondsbestuurder (namens de leden in het bedrijf) en/of leden van de FNV zelf. Zie verder onder III-4.

Last but not least: je eigen collega vakbondsbestuurders en je sectorhoofd zijn uiteraard belangrijke bronnen om mee te overleggen. Het sectorhoofd is eindverantwoordelijk voor te nemen beslissingen. Blootstelling aan chemische stoffen en zeker kankerverwekkende stoffen is een gevoelig onderwerp, zeker als de publiciteit een rol gaat spelen.

STAP 2 BELANGRIJKE BRONNEN

De werkgever dient te beschikken over een **Risico-inventarisatie en Evaluatie** document. Als de RI&E er niet is, of sterk verouderd, is dat al een veeg teken. In dit document zijn alle risico's die er in het bedrijf zijn genoteerd. Het geeft dus ook aan welke stoffen in het bedrijf giftig zijn en of werknemers hieraan kunnen worden blootgesteld. Zo geeft het inzicht in het gevaar dat ze kunnen opleveren. Tevens dient er een 'plan van aanpak' te zijn opgesteld waarin wordt aangegeven wat het bedrijf gaat doen om deze risico's op te heffen of te beperken. Een goede

borging op de werkelijke uitvoering van het plan van aanpak is hierbij van groot belang: een plan van aanpak dat niet wordt uitgevoerd is waardeloos!

EEN VEILIGHEIDSINFORMATIEBLAD (VIB):

Het veiligheidsinformatieblad (VIB) is een document dat door de fabrikant of leverancier ongevraagd, als een soort bijsluiter bij het product wordt meegeleverd.

Meelevering is een verplichting overeenkomstig artikel 31 van REACH bij levering van stoffen of preparaten aan professionele afnemers. REACH is de Europese chemische stoffen verordening die regelt dat stoffen alleen op de markt kunnen worden gebracht wanneer aan zekere (veiligheids)eisen is voldaan. Het VIB heeft een voorgeschreven structuur waarin informatie staat over de risico's van een gevaarlijke stof of mengsel. Ook geeft het aanbevelingen voor het veilige gebruik van een stof. Het doel van het VIB is de afnemers te informeren over:

- wat de identiteit van de stof of het mengsel is
- wat de fysisch-chemische en de gevaarseigenschappen zijn
- welke risico's - voor de veiligheid, de gezondheid van de mens en het milieu - het gebruik van een stof of mengsel met zich meebrengt
- hoe ze de risico's kunnen beheersen.

Het VIB wordt door de werkgever gebruikt om werkinstructies te maken. De term VIB wordt specifiek gebruikt voor het Europese systeem van veiligheidsinformatiebladen en wijkt in een aantal details af van de in Amerika geleverde Material Safety Data Sheets, afgekort MSDS. Soms krijgen bedrijven in plaats van een VIB een MSDS. Hier geldt: vraag om uitleg bij de Arbodienst/arbeidshygiënist.

Daarnaast moeten verpakte gevaarlijke stoffen voorzien zijn van een pictogram en waarschuwingzinnen (H-zinnen). In de praktijk is lang niet altijd duidelijk wat die pictogrammen en H-zinnen betekenen. De belangrijkste zijn opgenomen in een bijlage bij deze vakbondsrapportage.

GRENSWAARDE VOOR STOFFEN: VRAAG ERNAAR EN VRAAG OM EEN UITLEG!

Een grenswaarde is de concentratie van een stof in de lucht op de werkplek waar een werknemer gedurende een 8-urige werkdag maximaal aan mag worden blootgesteld. Uitgangspunt daarbij is dat de gezondheid van de werknemer bij een blootstelling onder dat niveau niet wordt geschaad. Voor sommige stoffen is tevens

een grenswaarde vastgesteld voor een kortdurende hoge piekblootstelling voor een tijdsperiode van 15 minuten. De arbeidshygiënist van de Arbodienst kan je er meer over vertellen.

De grenswaarde/norm is de landelijk afgesproken veilige grens en is door de minister bekrachtigd. Sommige bedrijfstakken hebben zelf een norm voor de hele bedrijfstak. Als er geen landelijke, wettelijke grenswaarde is en geen norm voor de bedrijfstak moet elk bedrijf zelf een eigen bedrijfs-grens-waarde ontwikkelen. Vraag de preventie medewerker / arbo-coördinator of arbodienst om informatie. Voor een overzicht van wettelijke grenswaarden: zie Bijlage XIIC, behorend bij **artikel 4.18** Arbobesluit (<http://wetten.overheid.nl/BWBR0008587/2016-04-01#BijlageXIIC>)

GROFWEG TWEE SOORTEN STRATEGIEËN OM PROBLEMEN ROND GEVAARLIJKE STOFFEN AAN TE KAARTEN IN HET BEDRIJF

- De eerste strategie kan worden omschreven als de 'polder strategie': de vakbondsbestuurder legt samen met de kaderleden contacten met de direct betrokkenen en tast daarbij af of er bereidwilligheid is binnen deze kring om de zaak op te lossen. Het lijkt verstandig altijd deze strategie eerst te bewandelen; wanneer blijkt dat arbodienst en deskundigen als ook de werkgever 'niet willen', wordt de noodzaak om een volgende strategie te kiezen hierdoor gerechtvaardigd. Tip: noteer met wie er gesproken is, wat de belangrijkste uitkomsten van de gesprekken waren, welke afspraken zijn gemaakt (bewaar mails / informatie hierover). Dergelijke mails en documenten kunnen wellicht op een later tijdstip, wanneer er juridische procedures in beeld komen, van grote waarde zijn. Vraag ook belangrijke documenten, zoals meetrapporten en de RI&E, op bij de werkgever en arbodienst. De OR heeft ook ongevraagd recht op die informatie, dus eventueel kan de informatie via de OR verkregen worden.

Verdeel het werk met de kaderleden uit het bedrijf, op deze wijze wordt actief vakbondswerk in het bedrijf zichtbaar. Deel informatie en ervaringen vervolgens ook met niet-leden, juist door FNV werk zichtbaar te maken, zullen meer werknemers lid worden van de bond.

- Mochten werkgevers en arbodienst 'niet willen', dan komt een tweede strategie in beeld: de actie strategie (conflictmodel). Met de eigen leden zal een plan worden opgesteld, waarbij nu ook de Arbeidsinspectie wordt betrokken. De Arbeidsinspectie kan door de FNV zelf worden gevraagd om een onderzoek in te stellen. Van belang is: nagaan welke documenten aanwezig zijn (ook nu weer de RI&E en meetgegevens van het bedrijf zelf en eventueel uitkomsten van arbeidsgezondheidskundig onderzoek), zodat die door de AI kunnen worden ingezien, het opvragen van medische dossiers bij de arbodienst door werknemers met een beroepsziekte, zieke FNV leden doorverwijzen naar het Bureau Beroepsziekten alwaar kan worden bekeken of een financiële claim kansrijk is. Publiciteit kan worden ingezet om een dergelijk bedrijf in de kijker te zetten (naming and shaming) Het credo is 'niet goedschiks, dan maar kwaadschiks'. Dit is een stap die goed moet worden doordacht: onrust in het bedrijf ligt op de loer en handelen enkel op basis van vermoedens is niet verstandig.

IV. DE CHECKLIST. RELEVANTE VRAGEN.

EEN PROBLEEM MET BLOOTSTELLING AAN EEN GEVAARLIJKE STOF.....WAT TE DOEN?

1. BESPREEK MET DE LEDEN WAT PRECIJS DE KLACHTEN ZIJN EN WAAR DE KLACHTEN WELLICHT VANDAAN KOMEN

- Welke klachten hebben mensen?
- Welke stoffen zijn wellicht de boosdoeners?
- Hebben de betrokken werknemers voorlichting en instructie gehad over 'hoe veilig om te gaan met gevaarlijke stoffen (en wordt dit up-to-date gehouden)?
- Zijn er Veiligheids-Informatiebladen (VIB's) beschikbaar over stoffen en mengels?
- Wordt de stof door het bedrijf aangeschaft of vervaardigd, of wordt de stof gevormd tijdens een proces?
- Waar vindt mogelijk blootstelling plaats?
- Welke maatregelen zijn er genomen om blootstelling te voorkomen? Is de **STOP** strategie bekend in het bedrijf en toegepast?
- Worden de persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM's) gebruikt, en gebeurt dit op een correcte wijze?
- Zijn er in het bedrijf blootstellingsmetingen gedaan op de werkplek(ken) en zijn deze beschikbaar?
- Is er een Risico-Inventarisatie en Evaluatie (RI&E document) in het bedrijf aanwezig en tevens voorzien van een 'plan van aanpak'? Zijn in dat kader metingen verricht? En Wordt het Plan van Aanpak ook uitgevoerd?
- Zijn er grenswaarden voor de stof die vermoedelijk de boosdoener is? En is bekend of het bedrijf zich hier aan houdt?
- Welke Arbodienst heeft een contract met het bedrijf?
- Wie is de bedrijfsarts en hebben de werknemers, OR en kaderleden vertrouwen in hem of haar?
- Wat zijn volgens de kaderleden mogelijke oplossingen en wat kunnen ze in dit proces zelf?

2. GA IN GESPREK MET DE BEDRIJFSARTS EN ARBEIDSHYGIËNIST

Als de verhoudingen in het bedrijf tussen werknemers, arbodienst en management voldoende goed zijn om met betrokkenen in gesprek te gaan, is het aan te raden eerst eens met enkele bezorgde werknemers of OR leden een bezoek te brengen aan de bedrijfsarts/arbeidshygiënist en hen te vragen naar de problematiek die onder 1 in kaart is gebracht. Dit is een goede reden om kennis te maken met de Arbodienst van het bedrijf. Vraag de bedrijfsarts of er een mogelijke relatie is tussen verzuim/beroepsziekten enerzijds en blootstelling aan stoffen op de werkplek anderzijds. Wat is zijn visie op het bedrijf als het om de aanpak van gevaarlijke stoffen gaat? Heeft de arbeidshygiënist een visie op deze problematiek? Zijn hem gegevens bekend over blootstelling aan stoffen in het bedrijf?

Onze FNV leden kunnen ook niet-leden betrekken bij de problematiek. Dit kan leiden tot ledenwinst.

3A. GA, INDIEN DE GESPREKKEN ONDER 2 GOED ZIJN VERLOPEN, IN GESPREK MET HET MANAGEMENT EN PEIL HOE DE LEIDING VAN HET BEDRIJF TEGEN DE MATERIE AANKIJKT.

Een gezamenlijk overleg met vakbondsbestuurder/kaderleden, werkgever, bedrijfsarts, arbeidshygiënist en OR kan de weg aangeven naar oplossingen. De arbeidshygiënist kan zijn kennis in stelling brengen: over het gebruik van grenswaarden, metingen, ideeën ten aanzien van beheersmaatregelen op de werkplek en noodzaak tot het aanbrengen van structurele aanpassingen. Werknemers kunnen aangeven waar gebreken zitten, waar naar hun mening mogelijkheden tot verbetering zijn, welke beschermingsmiddelen worden gebruikt of nodig zijn, op welke tijden en hoeveel uur van de dag in het bedrijf met stoffen gewerkt wordt. In geval van onzekerheid over de mate van het risico, vraag om een onderzoek door de arbeidshygiënist, die metingen kan verrichten.

Laat dergelijke metingen doen op momenten waarop de kans op blootstelling aanwezig is! Er wordt nogal eens geklaagd dat men 'onzuiver' meet, op bijvoorbeeld 'rustige' momenten.

Kijk ook of wel op de juiste plekken wordt gemeten. Als op de verkeerde plekken wordt gemeten, of als de uitkomst van metingen wordt gemiddeld over het hele bedrijf (dus ook met metingen op plekken waar geen of

lage blootstelling plaatsvindt), dan vertekent dit de uitkomst en ontstaat schijnveiligheid.

Bij een dergelijke aanpak is de kans aanwezig dat ook het management in actie wil komen. Als dergelijke tactieken worden toegepast en risico's worden ontkend of verkleind, zie dan onder 3 B.

3B. ALS DE GESPREKKEN NIKS OPLEVEREN (BIJV. DE BEDRIJFS-ARTS EN ARBEIDSHYGIËNIST STELLEN DAT ER 'NIKS AAN DE HAND' IS, TERWIJL ER DUIDELIJKE AANWIJZINGEN ZIJN DAT WERKNEMERS WORDEN BLOOTGESTELD) IS EEN ANDERE STRATEGIE NODIG: zie stap 4

4. BIJ TEGENWERKING EN TEGENZIN VAN DE KANT VAN ARBODIENST EN/OF WERKGEVER, wordt de situatie zodanig dat er forsere maatregelen nodig zijn. Een eerste stap is om de Inspectie SZW (Arbeidsinspectie) erbij te halen en te vragen om een bezoek/onderzoek. Dit kan door de vakbondsbestuurder worden gedaan op basis van artikel 24 Arbowet. Stem een en ander eerst goed af met de betrokken leden/werknemers. Voordeel is dat wanneer de FNV bestuurder een verzoek tot inspectie doet, individuele werknemers hier niet op kunnen worden aangesproken als 'klokkenluider'. **Pas wel goed op met de stappen die nu moeten worden gezet: uiteraard moeten werknemers weten met welke gevaarlijke stoffen zij werken. Vermoedens van onvoldoende bescherming moeten gedegen worden onderzocht. Als dat niet (goed) gebeurt, kunnen er verkeerde conclusies worden getrokken en onnodig onrust ontstaan. Het is verstandig om eerst te weten wat er aan de hand is. Handelen op basis van enkele vooronderstellingen is in deze materie niet aan te raden.**

Vakbondsbestuurder kunnen desgewenst informatie inwinnen bij de **Beleidsadviesgroep, Veilig en Gezond Werken**. Zij kunnen eventueel nader bezien welke informatie nodig is om goed beslagen ten ijs naar de Arbeidsinspectie te gaan.

Artikel 24 lid7 Arbwet "De toezichthouder geeft zo spoedig mogelijk gehoor aan het verzoek om een onderzoek in te stellen, gedaan door de OR of de personeelsvertegenwoordiging, wel door een vereniging van werknemers, die krachtens haar statuten ten doel heeft de belangen van haar leden als werknemers te behartigen en als zodanig in de betrokken onderneming of bedrijfstak werkzaam is en in het bezit is van volledige rechtsbevoegdheid".

V. HET TRAJECT OP VOLGORDE

Hieronder tref je de stappen die achtereenvolgens gezet kunnen worden om de te hoge blootstelling aan gevaarlijke stoffen aan te pakken.

	KENMERK	THEMA'S	TOELICHTING	VOORGESTELDE ACTIES
1	Verdenking	Vermoedens: welke klachten worden gemeld? En welke stoffen zijn vanaf het begin 'verdacht'?		Maak lijst van klachten. Maak lijst van stoffen die in het productieproces worden gebruikt en/of vrijkomen. Informeer bij de FNV adviseurs of verband tussen de twee waarschijnlijk is. Bespreek te nemen stappen met kaderleden/OR. Informeer werknemers over het feit dat er meer helderheid moet komen over blootstelling aan en bescherming tegen gevaarlijke stoffen. Voorkom ongerede onrust.
2	Inventarisatie	Welke momenten van blootstelling vinden er in het bedrijf plaats en op welke plekken?	Werknemers dienen te zijn voorgelicht over de gevaren van het werken met chemische stoffen? Het geven van instructie over hoe veilig te werken is eveneens een verplichting die rust op de werkgever.	Zijn er speciale plekken in het bedrijf waar blootstelling plaatsvindt? Hoe worden werknemers daar ter plaatse, beschermd? Leg een eerste contact met de arbeidshygiënist en bedrijfsarts.

	KENMERK	THEMA'S	TOELICHTING	VOORGESTELDE ACTIES
3	Beoordeling	Worden werknemers naar hun idee afdoende beschermd tegen de gevaren van stoffen?	Wellicht zijn metingen in het bedrijf noodzakelijk?	Maak een overzicht van ingezette beschermingsmethoden (persoonlijke beschermingsmiddelen en andere genomen maatregelen, zoals afzuiging). Wat weet men en wat weet men (nog) niet?
4	Grenswaarden	Zijn er voor de gebruikte stoffen (wettelijke) grenswaarden aanwezig en is gemeten of men onder die waarden werkt?	Werkgevers zijn verplicht onder 'gezondheidskundig onderbouwde grenswaarden' werknemers te laten werken met gevaarlijks stoffen (art.4.3 Arbobesluit)	Vraag de arbeidshygienist van de Arbodienst om tekst en uitleg. Indien gegevens voorradig zijn, kun je ook de Arbo-collega's van de Beleidsadviesgroep consulteren.
5	Vaststelling	Zijn er op de werkplek(ken) metingen verricht naar de hoogte van de blootstelling aan gevaarlijke stoffen? Zijn deze beschikbaar en geven ze duidelijkheid over de mate van blootstelling?	De Arbodienst moet, indien deze informatie voorhanden is, dergelijke informatie verstrekken aan de OR / Medezeggenschap	Ga in gesprek met deskundigen (preventiemedewerker, bedrijfsarts, arbeidshygiënist, OR)

	KENMERK	THEMA'S	TOELICHTING	VOORGESTELDE ACTIES
6	Verbetermogelijkheden: inzetten verbetertraject	Te nemen stappen naar aanleiding van opgebrachte informatie. Worden er maatregelen aanbevolen, die in het verleden niet zijn opgevolgd door het bedrijf, maar nu wel worden ingezet?	Zie hiervoor eveneens de Risico-Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) en het Plan van Aanpak als onderdeel van deze RI&E). Ook in de cao of de arbocatalogus staan wellicht verbetermogelijkheden opgesomd. En uiteraard hebben ook werknemers vaak goede ideeën over hoe het werk verbeterd kan worden.	In gesprek met het management kan deze vraag, net zoals tijdens het gesprek met de Arbodienst, aan de orde komen. Waarom zijn noodzakelijk geachte maatregelen niet genomen? Hoe gaan we het nu anders en beter doen?
7	Ziektes	Zijn er in het bedrijf werknemers die tobben met een beroepsziekte of zijn er werknemers die vanwege een beroepsziekte zijn gestopt met werken? Zo ja, wie zijn deze mensen. Zijn deze mensen bereid tot een gesprek?	Ook wanneer in het bedrijf de wil bestaat om zaken goed aan te pakken, is het raadzaam om in een vroeg stadium te melden dat FNV leden met een beroeps gerelateerde aandoening/beroepsziekte die zij in het verleden hebben opgelopen en daardoor geconfronteerd worden met inkomensschade, ondersteund kunnen worden door het Bureau Beroepsziekte.	Voor onze leden die een beroepsziekte hebben opgelopen hebben wij het Bureau Beroepsziekten. Hier kunnen leden zich melden om te bezien of er een schadeclaim tegen het bedrijf kan worden opgesteld. Zieke werknemers kunnen hun dossiers opvragen bij de Arbodienst om evt. na te gaan wat de bedrijfsarts in het dossier heeft ver- en gemeld aangaande de klachten. Ook de medezeggenschap heeft recht op de (geanonimiseerde) gegevens uit verzuimregistraties

	KENMERK	THEMA'S	TOELICHTING	VOORGESTELDE ACTIES
8	Maatregelen	Kunnen de deskundigen (bedrijfsarts, arbeidshygienist, maar ook experts ingehuurd door de FNV) aangeven in welke mate de 'STOP' strategie (zie hier boven) is en/of wordt gevolgd in het bedrijf?		Een vraag voor de Arbo-dienst en management. Er dient snel een gedegen plan van aanpak te komen om de problematiek op te lossen

VI. LIJST AANDACHTSPUNTEN

LIJST MET BIJZONDERE AANDACHTSPUNTEN WAAR JE TIJDENS DE VERSCHILLENDE FASEN TEGENAAN KUNT LOPEN

THEMA	VOORGESTELDE ACTIE
Werkgever en arbodienst weigeren medewerking	Zie dan hierboven III, 4. Informatie en concrete vragen verzamelen, Arbeidsinspectie inschakelen en Bureau Beroepsziekten in beeld brengen, wanneer er werknemers (leden FNV) met een beroepsziekte aanwezig zijn. Bestaande meetrapporten (indien aanwezig) kunnen evt. door eigen FNV experts bezien worden op nauwkeurigheid.
Stoffen problematiek blijkt lastig, er is geen eenduidige bron van blootstelling	Raadpleeg in dat geval eerst de collega's van de Beleidsadviesgroep, Veilig en Gezond Werken. Die kunnen bezien welke eventuele vervolgstappen kunnen worden gezet.
Onrust in het bedrijf neemt toe	Kies een juist moment om actie te ondernemen waarbij bestaande verhoudingen onder druk kunnen komen te staan. Alleen hiervoor kiezen als er voldoende 'bewijs' en argumenten op tafel liggen. Als het conflict model gehanteerd wordt, is een gezamenlijk aanpak veelal voorlopig uit zicht. Dat kan ook onvrede veroorzaken en onrust en zelfs ledenverlies.
Zoeken we de publiciteit	Houdt slag om de arm: onvoldoende bescherming is altijd onacceptabel, daarom eerst goed onderzoeken wat er fout is.
Voorstel om 'gevoelige' zaken niet naar buiten te brengen	Wees hier zeer voorzichtig mee. Het gaat bij (zeer gevaarlijke stoffen vaak om een 'cocktail van emotie en reëel gevaar. Journalistiek is erg gespit op wat de FNV 'fout' kan doen. Raadpleeg in dit geval uiteraard de leden, collega's en sectorhoofd.

THEMA	VOORGESTELDE ACTIE
<p>Het laten verrichten van een 'second opinion' op bestaande meetgegevens</p>	<p>Wanneer een 'second opinion' nodig blijkt, neem dan eerst contact op met de beleidsadviesgroep, Veilig en Gezond werken. Laat je geen onderzoeksbureau aansmeren door een Arbodienst of werkgever. Ook is de eigen Arbodienst lang niet altijd in staat om dit werk uit te voeren.</p>
<p>Klachten werknemers zijn lastig te duiden</p>	<p>Het is duidelijk dat "ik heb uitslag op mijn huid" makkelijker te duiden is dan "ik voel me erg moe". Daarom is het zaak eventuele klachten precies te omschrijven. Desgewenst kan dit in overleg met de bedrijfsarts. Makkelijker is het om te starten met de blik op 'is er een zodanige blootstelling aan een stof dat klachten voor de hand liggen', alsook 'welke grenswaarden voor stof worden gehanteerd en worden die stelselmatig overschreden'. Deze zaken zijn veelal meetbaar en wanneer dit het geval is, kunnen noodzakelijke maatregelen worden ingezet. Leden FNV die menen een beroepsziekten te hebben, kunnen zich altijd melden bij het Bureau Beroepsziekten FNV.</p>

BIJLAGE I: WAT BETEKENT DIT PICTOGRAM?

(zeer) giftige stof

effecten op lange termijn: dit is een zeer ruime risico-classificatie, die onder meer verwijst naar 'kankerverwekkend', 'sensibiliserend' (leidt tot overgevoeligheid luchtwegen), 'reprotoxisch' (kan de vruchtbaarheid beïnvloeden)

explosiegevaarlijke stoffen

**cilinder/gashouder onder druk
(dus kan exploderen, of inhoud kan
ongecontroleerd ontsnappen)**

**ontvlambare stoffen en/of 'zelf-reactief'
(stof die spontaan een chemische
reactie kan vertonen)**

**oxiderende stof (kan brandbare stoffen
laten ontbranden en ontstane branden
in stand houden of verergeren)**

corrosief/bijtende stof (levend weefsel en ander materiaal worden bij contact met deze stoffen vernietigd)

schadelijke stof: giftig, bedwelmend, huidirritatie en/of irritatie luchtwegen

BIJLAGE II:

WAT BETEKENT DEZE 'H-ZIN'?

Net als bij pictogrammen, is bij zogeheten H-zinnen ook niet altijd duidelijk wat ze betekenen. Dat is echter wél handig als je aan de hand van een etiket of Veiligheidsinformatieblad wilt beoordelen of een bepaalde stof gevaarlijk is. Hieronder een overzicht van de belangrijkste H-zinnen.

GEVARENAANDUIDINGEN VOOR MATERIËLE GEVAREN

CODE	VAN TOEPASSING OP	TEKST
H200	Ontplobbare stoffen, instabiel	Instabiele ontplobbare stof
H201	Ontplobbare stoffen, subklasse 1.1	Ontplobbare stof: gevaar voor massa- explosie
H202	Ontplobbare stoffen, subklasse 1.2	Ontplobbare stof, ernstig gevaar voor scherfwerking
H203	Ontplobbare stoffen, subklasse 1.3	Ontplobbare stof; gevaar voor brand, luchtdrukwerking of scherfwerking
H204	Ontplobbare stoffen, subklasse 1.4	Gevaar voor brand of scherfwerking
H205	Ontplobbare stoffen, subklasse 1.5	Gevaar voor massa-explosie bij brand
H220	Ontvlambare gassen, gevarencategorie 1	Zeer licht ontvlambaar gas
H221	Ontvlambare gassen, gevarencategorie 2	Ontvlambaar gas
H222	Ontvlambare aerosolen, gevarencategorie 1	Zeer licht ontvlambare aerosol

CODE	VAN TOEPASSING OP	TEKST
H223	Ontvlambare aerosolen, gevarencategorie 2	Zeer licht ontvlambare aerosol
H224	Ontvlambare vloeistoffen, gevarencategorie ;1	Ontvlambare aerosol
H225	Ontvlambare vloeistoffen, gevarencategorie 2	Zeer licht ontvlambare vloeistof en damp
H226	Ontvlambare vloeistoffen, gevarencategorie 3	Licht ontvlambare vloeistof en damp
H228	Ontvlambare vaste stoffen, gevarencategorie 1 en 2	Ontvlambare vloeistof en damp
H240	Zelfontledende stoffen en mengsels, type A Organische peroxiden, type A	Ontvlambare vaste stof
H241	Zelfontledende stoffen en mengsels, type B Organische peroxiden, type B	Ontploffingsgevaar bij verwarming
H242	Zelfontledende stoffen en mengsels, type C, D, E en F Organische peroxiden, type C, D, E en F	Brand- of ontploffingsgevaar bij verwarming
H250	Pyrofore vloeistoffen, gevarencategorie 1 Pyrofore vaste stoffen, gevarencategorie 1	Brandgevaar bij verwarming

CODE	VAN TOEPASSING OP	TEKST
H251	Voor zelfverhitting vatbare stoffen en mengsels, gevarencategorie 1	Vatbaar voor zelfverhitting: kan vlam vatten
H252	Voor zelfverhitting vatbare stoffen en mengsels, gevarencategorie 2	In grote hoeveelheden vatbaar voor zelfverhitting: kan vlam vatten
H260	Stoffen en mengsels die in contact met water ontvlambare gassen ontwikkelen, gevarencategorie 1	In contact met water komen ontvlambare gassen vrij die spontaan kunnen ontbranden
H261	Stoffen en mengsels die in contact met water ontvlambare gassen ontwikkelen, gevarencategorie 2 en 3	In contact met water komen ontvlambare gassen vrij
H270	Oxiderende gassen, gevarencategorie 1	Kan brand veroorzaken of bevorderen; oxiderend
H271	Oxiderende vloeistoffen, gevarencategorie 1 Oxiderende vaste stoffen, gevarencategorie 1	Kan brand of ontploffingen veroorzaken; sterk oxiderend
H272	Oxiderende vloeistoffen, gevarencategorie 2 en 3 Oxiderende vaste stoffen, gevarencategorie 2 en 3	Kan brand bevorderen; oxiderend

CODE	VAN TOEPASSING OP	TEKST
H280	Gassen onder druk; samengeperst gas; vloeibaar gas; opgelost gas	Bevat gas onder druk; kan ontploffen bij verwarming
H281	Gassen onder druk; sterk gekoeld vloeibaar gas	Bevat sterk gekoeld gas; kan cryogene brandwonden of letsels veroorzaken
H290	Bijtend voor metalen, gevarencategorie 1	Kan bijtend zijn voor metalen

GEVARENAANDUIDINGEN VOOR GEZONDHEIDSGEVAREN

CODE	VAN TOEPASSING OP	TEKST
H300	Acute orale toxiciteit, gevarencategorie 1 en 2	Dodelijk bij inslikken
H301	Acute orale toxiciteit, gevarencategorie 3	Giftig bij inslikken
H302	Acute orale toxiciteit, gevarencategorie 4	Schadelijk bij inslikken
H304	Aspiratiegevaar, gevarencategorie 1	Kan dodelijk zijn als de stof bij inslikken in de luchtwegen terechtkomt
H310	Acute dermale toxiciteit, gevarencategorie 1 en 2	Dodelijk bij contact met de huid
H311	Acute dermale toxiciteit, gevarencategorie 3	Giftig bij contact met de huid
H312	Acute dermale toxiciteit, gevarencategorie 4	Schadelijk bij contact met de huid
H314	Huidcorrosie/-irritatie, gevarencategorie 1A, 1B en 1C;	Veroorzaakt ernstige brandwonden
H315	Huidcorrosie/-irritatie, gevarencategorie 2	Veroorzaakt huidirritatie
H317	Huidsensibilisatie, gevarencategorie 1	Kan een allergische huidreactie veroorzaken

CODE	VAN TOEPASSING OP	TEKST
H341	Mutageniteit in geslachtscellen, gevarencategorie 2	Verdacht van het veroorzaken van genetische schade (blootstellingsroute vermelden indien afdoende bewezen is dat het gevaar bij andere blootstellingsroutes niet aanwezig is)
H350	Kankerverwekkendheid, gevarencategorie 1A en 1B	Kan kanker veroorzaken (blootstellingsroute vermelden indien afdoende bewezen is dat het gevaar bij andere blootstellingsroutes niet aanwezig is)
H351	Kankerverwekkendheid, gevarencategorie 2	Verdacht van het veroorzaken van kanker (blootstellingsroute vermelden indien afdoende bewezen is dat het gevaar bij andere blootstellingsroutes niet aanwezig is)
H360	Voortplantingstoxiciteit, gevarencategorie 1A en 1B	Kan de vruchtbaarheid of het ongeboren kind schaden (specifiek effect vermelden indien bekend), (blootstellingsroute vermelden indien afdoende bewezen is dat het gevaar bij andere blootstellingsroutes niet aanwezig is)
H361	Voortplantingstoxiciteit, gevarencategorie 2	Kan mogelijk de vruchtbaarheid of het ongeboren kind schaden (specifiek effect vermelden indien bekend), (blootstellingsroute vermelden indien afdoende bewezen is dat het gevaar bij andere blootstellingsroutes niet aanwezig is)

CODE	VAN TOEPASSING OP	TEKST
H362	Voortplantingstoxiciteit, gevarencategorie 2	Kan mogelijk de vruchtbaarheid of het ongeboren kind schaden (specifiek effect vermelden indien bekend), (blootstellingsroute vermelden indien afdoende bewezen is dat het gevaar bij andere blootstellingsroutes niet aanwezig is)
H370	Voortplantingstoxiciteit, aanvullende categorie, effecten op en via lactatie	Kan schadelijk zijn via de borstvoeding
H371	Specifieke doelorgaantoxiciteit bij eenmalige blootstelling, gevarencategorie 1	Veroorzaakt schade aan organen (of alle betrokken organen vermelden indien bekend) (blootstellingsroute vermelden indien afdoende bewezen is dat het gevaar bij andere blootstellingsroutes niet aanwezig is)
H372	Specifieke doelorgaantoxiciteit bij eenmalige blootstelling, gevarencategorie 2	Kan schade aan organen (of alle betrokken organen vermelden indien bekend) veroorzaken (blootstellingsroute vermelden indien afdoende bewezen is dat het gevaar bij andere blootstellingsroutes niet aanwezig is)
H373	Specifieke doelorgaantoxiciteit bij herhaalde blootstelling, gevarencategorie 2	Kan schade aan organen (of alle betrokken organen vermelden indien bekend) veroorzaken bij langdurige of herhaalde blootstelling (blootstellingsroute vermelden indien afdoende bewezen is dat het gevaar bij andere blootstellingsroutes niet aanwezig is)

Voor meer informatie kijk op:

<https://www.arboportaal.nl/campagnes/veilig-werken-met-gevaarlijke-stoffen>

<https://www.fnv.nl/themas/veilig-en-gezond-werken/gevaarlijke-stoffen/>

de te downloaden app: **Stoffencheck**

<https://www.fnv.nl/themas/veilig-en-gezond-werken/gevaarlijke-stoffen/stoffencheck-app/>

COLOFON

Uitgave 64679 Veilig en gezond Werk FNV

Redactie & Productie Afdeling Communicatie & Marketing FNV

Tekst Wim van Veelen

Vormgeving Bataafsche Teekenmaatschappij, Rotterdam

Opmaak Erna Ruijne, Erna Art Design

